

דמר תנא קמא סבר: משוך מדאורייתא הוא נימול, ולפיכך אינו נימול אלא ביום.

ומר — רבי אלעזר ברבי שמעון — סבר: משוך מדרבנן הוא נימול, ולא החמירו להצריכו מילה דוקא ביום ולא בלילה.

הרי שנחלקו תנאים בדברי רב הונא.

ופרכינן: ותסברא, וכי יש לפרש כן את מחלוקתם?! והרי —

קטן שעבר זמנו — מי איכא למאן דאמר שרק מצוה דרבנן הוא, ובכל זאת לפי רבי אלעזר ברבי שמעון הוא נימול אפילו בלילה!

אלא, באמת לא נחלקו תנאים בדברי רב הונא. ודכולי עלמא, משוך רק מדרבנן הוא נימול, ואילו קטן שעבר זמנו נימול מדאורייתא.

בדבר, האם המשוך חייב למול מן התורה, או אינו צריך למול אלא מדרבנן, וכדברי רב הונא:

דתניא: משוך, (19) וגר שנתגייר כשהוא מהול וצריך להטיף ממנו דם ברית (20), וקטן שעבר זמנו (21), ושאר כל הנימולים לאתווי מי שיש לו שתי ערלות [עורות ערלה זו על גבי זו] (22), אף אלו אינן נימולין אלא ביום כמילה גמורה שאינה אלא ביום.

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: תינוק הנימול בזמנו [ביום השמיני] —

עב-ב אין נימול (1) אלא ביום.

אבל תינוק הנימול שלא בזמנו — נימול בין ביום ובין בלילה.

וכן שאר הנימולין שנזכרו בכרייתא, נימולין בין ביום ובין בלילה.

מאי לאו — גבי משוך — בהא קמיפלגי:

21. לשון המאירי הוא: שלא תאמר: אין הענין ביום אלא שיעבור עליו ליל שמיני קודם מילה, הא משהגיע לשמיני, אפילו בלילה.

22. ראה מה שכתב הרש"ש בזה.

א, מה שאמרו: עבירה "מטמטמת" לכו של אדם: "אוטמת וסותמת מכל חכמה", ואף זה הוא לשון "ערלה", וכמו שכתב רש"י [ויקרא י טז] על הפסוק: ומלתם את "ערלת" לבבכם: אוטם לבבכם וכסויו.

1. א. כן היא גירסת התוספות והגר"א. וראה עוד בתוספתא פרק טז משבת הלכה ז: מי שנולד מהול, וגר שנתגייר מהול, ותינוק שעבר זמנו, ושאר כל הנימולין אין מלין אותן אלא ביום. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: בזמנן, אין מלין אותן אלא ביום. עבר זמנן, מלין אותן בין ביום בין בלילה.

והגיה הגר"א: בזמנו — אין מלין אותו אלא ביום. עבר זמנו — מלין אותו בין

19. בספרים שלפנינו כתוב: משוך וקטן שנולד כשהוא מהול, והרש"ל מחק: "וקטן שנולד כשהוא מהול" וראה הטעם בדבריו ב"חכמת שלמה".

20. כתב הרש"ש: בגר שצריך מילה גמורה, לא נחלק רבי אלעזר שיהיה נימול בלילה, כיון שהמילה היא מעיקר דין גירות ואין גירות אלא ביום, מה שאין כן כשנתגייר כשהוא מהול, אינו אלא למצוה בעלמא, ראה שם.

כשהוא נשרף בזמנו, ביום שנעשה בו נותר, הרי זה אינו נשרף אלא ביום. משום דכתיב לגבי שלמים, הנאכלים לשני ימים ולילה אחד "והנותר מבשר הזבח ביום" השלישי, באש ישרף.

אבל כשהוא נשרף שלא בזמנו, הרי הוא נשרף בין ביום ובין בלילה.

ואיתיביה רבי אלעזר לרבי יוחנן, מהא דתניא:

אין לי אלא נימול לשמיני, שאין נימול אלא ביום, כדכתיב: וביום השמיני ימול בשר ערלתו.

מניין לרבות גם את הנימול לתשעה ימים, או לעשרה, או לאחד עשר, או לשנים עשר יום, שאף הוא אינו נימול אלא ביום?

תלמוד לומר: "וביום".

ויש כאן יתור אות וי"ו, המרבה גם את הנימולים שלא ביום השמיני. (4)

ומוסיף רבי אלעזר, כדי להקשות על רבי יוחנן:

והכא — בקטן שעבר זמנו — בהא קמיפלגי, תנא קמא ורבי אלעזר בר שמעון:

מר, תנא קמא, סבר: הואיל ולא אמר הכתוב "ביום השמיני ימול", אלא "וביום", דרשינן מתוספת האות וי"ו במילה "וביום" — לרבות גם את הנימול שלא בזמנו, שיהיה נימול רק ביום.

ומר — רבי אלעזר ברבי שמעון — סבר: לא דרשינן "וביום", ולא אמרה תורה שיהיה נימול ביום אלא רק התינוק הנימול בזמנו.

ומתוך שנחלקו בקטן שעבר זמנו מן התורה, נחלקו אף במשוך, שהוא מדרבנן:

תנא קמא סבר: הואיל ואף הנימול שלא בזמנו נימול ביום, אף המשוך, שהוא מדרבנן, תיקנו חכמים בו כעין דאורייתא.

ורבי אלעזר סבר: כיון שאפילו קטן שעבר זמנו נימול בלילה, כל שכן משוך, שאינו אלא מדרבנן. (2)

כי הא דיתיב רבי יוחנן, וקריש: (3)

בשר קדשים "נותר", שמצוותו בשריפה —

ביום בין בלילה;

ב. מסוגיית הגמרא נראה, שנחלק רבי אלעזר ברבי שמעון אף על שאר הדברים שנזכרו בברייתא, אף שלא הזכיר התנא בדברי רבי אלעזר אלא את הנימול שלא בזמנו.

2. כתבו הראשונים, שהיתה יכולה הגמרא לומר: כולי עלמא משוך דאורייתא ונחלקו בדרשת "וביום", ובטעם שלא אמרה הגמרא כן, משום שרצתה הגמרא לפרש את הברייתא כרב הונא, [רשב"א], או משום דסבירא לגמרא שכן הוא האמת, דמשוך דרבנן [ריטב"א].

3. רש"י לא גרס כך, אלא גורס כי הא דתניא, ומבאר שכוונת הגמרא היא לדברי רבי אלעזר להלן, שביאר שמחלוקת התנאים כאן היא — האם יש לרבות מיתור האות וי"ו.

4. במשנה בשבת קלז א שנינו: קטן נימול לשמונה, לתשעה ולעשרה ולאחד עשר ולי"ב לא פחות ולא יותר.

הא כיצד: כדרכו, לשמונה; נולד לבין השמשות נימול לתשעה, [שהרי מונים לו מיום המחרת, כיון שבין השמשות ספק לילה הוא,

והרי **מתניתא** [ברייתא] היא, שדורשת כן את המקראות הללו!?

ושאל רבי יוחנן את ריש לקיש: **היכא תנא ליה** [היכן היא ברייתא זו]?

אמר לו ריש לקיש: **בתורת כהנים**, שהיא מדרש התנאים על ספר ויקרא!

**נפק** [יצא] רבי יוחנן, **תנייה** שנה לתורת כהנים **בתלתא יומי** [למד את תורת כהנים בשלשה ימים], **וסברה** [עייץ בה בסברא] **בתלתא ירחי** [בשלשה חדשים].

**אמר רבי אלעזר**: אף על גב שהערל לענין תרומה וקדשים הרי הוא אסור באכילתם כטמא [תוספות], מכל מקום:

**ערל שהזה מי חטאת** של אפר פרה אדומה על טמא מת, הרי **חזאתו** של הערל **כשירה**, ואינה כחזאתו של טמא, שהיא פסולה.

והטעם: **מידי** כמו דהוה **אטבול יום**,<sup>(5)</sup> **שאף על פי שאסור** טבול יום **בתרומה**, **כשר** הוא **בפרה**, על אף שכל מעשי הפרה צריכים להעשות באנשים טהורים בלבד.

ופרכינן עלה: **מה לטבול יום**, **שכן מותר** הוא באכילת **מעשר** שני [אף שהטמא אסור בו], **לכן הוא כשר** גם למעשי הפרה, תאמר

**ואפילו למאן דלא דריש** את יתור האות וא"ו לבדה, ואינו מרבה מ"וביום" מילה שלא בזמנה —

משתי האותיות וא"ו וה"י כאחד — כדכתיב בנותר "והנותר" מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף — הוא כן **דריש**.

ואם כן, ודאי שהנותר, אפילו כשהוא שלא בזמנו, הוא נשרף רק ביום.

הרי למדנו שהנותר אפילו שלא בזמנו אינו נשרף אלא ביום, וקשיא לרבי יוחנן.

**אישיטיק** [שתק] רבי יוחנן ולא ידע להשיב.

**בתר דנפק** [אחר שיצא] רבי אלעזר — שהוא רבי אלעזר בן פדת — **מלפני רבי יוחנן**, **אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש** בהתפעלות:

**ראיתי** [לרבי אלעזר] **בן פדת**, **שיושב ודורש** את המקראות הללו **כמשה מפי הגבורה**, בלשון תנאים!

[והוא אינו תנא, אלא אמורא, שהיה תלמידו של רבי יוחנן].

**אמר ליה ריש לקיש** לרבי יוחנן: וכי דרשות אלו, דרשות **דידיה היא**?! וכי הם דרשותיו של רבי אלעזר!?

לשבת הבאה לאחריה, הרי צריך לדחות מילתו ביום נוסף; שני ימים של ראש השנה [שחלו להיות לאחר השבת] נימול לשנים עשר. וזה הוא שאמרו כאן: מנין לרבנות לתשעה, לעשרה, לאחד עשר, לשנים עשר, רש"י.

5. טמא שטבל ועדיין לא העריב שמשו, הרי הוא כשר בפרה, ובהמשך הסוגיא מתבאר

נמצא שאם בין השמשות יום הוא, הרי זה נימול לתשעה; בין השמשות של ערב שבת נימול לעשרה, [כי מונין לו משבת מספק, ובשבת הבאה שהיא יום השמיני משבת זו, אי אפשר למולו שמה זמן מילתו היא כבר בערב שבת, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת]; יום טוב לאחר השבת נימול לאחד עשר [כלומר: נולד בין השמשות של ערב שבת, והיה יום טוב סמוך

בערל, שאסור לו לאכול מעשר שני, ומנין לך שיוכשר במעשי פרה! (6)?

ומשנינן: אטו, האם אנן לאכילה של פרה אדומה קאמרינן, שיהא הערל מותר בה כמו טבול יום, עד שאתה בא לפרוך מכך שערל אסור באכילת מעשר שני בעוד שטבול יום מותר באכילת מעשר שני?!?

והרי אנן לנגיעה (7) של פרה אדומה קאמרינן, שהערל מותר בה כמו טבול יום, ושוב לא שייך לפרוך מה לטבול יום שמותר בנגיעת מעשר שני, תאמר בערל שהוא אסור בנגיעת מעשר שני, שהרי הערל מותר אפילו בנגיעת קדשים, וכל שכן במעשר שני —

והכי דרשינן: ומה טבול יום, שאסור בנגיעה דתרומה, הרי הוא מותר בהזאה דפרה [גירסת רש"י].

ערל, שמותר בנגיעה דתרומה, אינו דין שיהא מותר בהזאה.

תניא נמי הכי: ערל שהזה — הזאתו כשירה.

ואף מעשה היה שהיזה הערל, והכשירו חכמים את הזאתו.

כשם שהזאת הטמא פסולה, כך קידושו של הטמא למי חטאת [עירוב אפר הפרה במים חיים] פסול. ואילו טבול יום כשר בהם.

וכשם שהזאת הערל כשירה לדעת רבי אלעזר, כך קידושו כשר, שטעם אחד להם.

מיתבי מהא דתניא: טומטום שקידש מי חטאת [עירב אפר במים], הרי קידושו פסול, מפני שהוא ספק ערל, שמא זכר הוא וטעון מילה הוא, וערל פסול לקדש.

ואנדרוהינום מהול שקידש — אף שספק אשה הוא — הרי קידושו כשר, הואיל ולדעת חכמים אף האשה כשירה לקידוש.

רבי יהודה אומר: אף אנדרוהינום שקידש — קדושו פסולים, מפני שספק אשה הוא, ואשה פסולה לקדש.

קתני מיהא בבריתא: ערל, וספק ערל, פסול מלקדש, וכשם שפסול לקדש כך פסול להזות. וקשיא לרבי אלעזר.

אמר תירץ רב יוסף: האי תנא דברייתא — שפסל את קידושו של הערל — תנא דבי רבי עקיבא הוא [בתחילת הפרק לענין ערל באכילת תרומה], דמרבי ליה לערל שיהיה דינו כטמא.

דתניא: רבי עקיבא אומר: נאמר בפרשת טמאים, שאסרתם התורה בתרומה, "איש איש" — לרבות את הערל מכפל המילה "איש".

ולדעת רבי עקיבא: הואיל ולגבי טמאים ריבתה התורה את הערל, שמע מינה שוים הם, ואפילו בנגיעת תרומה אסור הערל. (8)

ושוב אי אפשר ללמוד את דין הערל בהזאה בקל וחומר מטבול יום. כיון שלדעת רבי

המקור לזה.

6. לקמן עג א נסתפקו בדבר, והאריכה הגמ' בזה.

7. לאו דוקא נגיעה, ועיקר הכוונה, שאין אנו

דנים באיסור אכילה אלא בפסול הזאה, וכלשון המאירי: והזאה — נגיעה היא.

8. כן פירש רש"י. ובקרבן אורה הרבה לתמוה על

אסור הערל אף לדעת רבי עקיבא במגע תרומה, ואף לדעתו יש לנו ללמוד מטבול יום להקל בערל.

ומה שהחמירו בברייתא בקידוש הערל, אינו אלא חומרא בעלמא, שהחמירו בפרה כשאר חומרות שעשו בה. ונמצא, שבין לרבי עקיבא ובין לרבי אליעזר, יהיה הערל פסול לקידוש והזאה.

ותמהינן: וכי אכן לא לישתמיט תנא?!

והא קתני: הערל והטמא פטורין מן הראיה.<sup>(10)</sup>

הרי שלענין ביאת מקדש משוינן ערל לטמא. וכך יש לנו לומר אף לענין מגע, שדין הערל כדין הטמא, לדעת רבי עקיבא.

ודחינן: התם גבי ראייה, משום דהערל מאיס [מאוס] הוא להיראות בעזרה, ואפילו רבנן

עקיבא אין טבול יום חמור מן הערל לענין נגיעה בתרומה, היות ולדעתו אף הערל אסור בנגיעה בתרומה.

ואילו רבי אלעזר [והתנא בברייתא שהביאה הגמרא, המכשיר את הזאתו של ערל] בשיטת רבי אליעזר הוא הולך,<sup>(9)</sup> שאיסור ערל באכילת תרומה נלמד בגזירה שוה מקרבן פסח, ולא למדנו משם אלא לענין אכילה. אבל בנגיעת תרומה מותר הערל, וקל הוא מטבול יום, האסור בנגיעת תרומה.

אמר רבא: הוה יתיבנא קמיה דרב יוסף, וקשיא לי על תירוצו:

איך אפשר דלא לישתמיט תנא וליתני [שלא ימצא שום תנא שישנה] לענין מגע "הערל והטמא", ולימא [ונאמר] שרבי עקיבא היא?!

ומאחר שלא מצאנו כן, בהכרח שאכן אין

לשלוח עולות ראיותיהן על ידי שליח; פירוש, משום שבראייה ממש בעזרה אין צריך לחדש שהטמא פטור ממנה, כיון שאסור להכנס בעזרה. ובגמרא שם: בשלמא טמא, דכתיב "ובאת שמה והבאתם שמה", כל שישנו בביאה [לעזרה] ישנו בהבאה [של עולת ראייה], וכל שאינו בביאה [טמא שהוא אסור להכנס לעזרה] אינו בהבאה; אלא ערל מנלן?

הא מני רבי עקיבא היא דמרכי לערל כי טמא. דתניא: רבי עקיבא אומר "איש איש, לרבות את הערל", [ואף סוגייתנו בקושייתה סברה כן, ואולם במסקנת הגמרא כאן אינו מטעם זה, וכתבו הראשונים, שהיא מהסוגיות המתחלפות בתלמוד; ולתירוץ אחד בתוספות [הובא לקמן בהערה], אף סוגייתנו סוברת כהסוגיא בחגיגה].

דברי רש"י אלו; ומשמע מדבריו שהבין בדעת רש"י שהערל מטמא את התרומה; והבין כן משום שסובר כי אם לא שמטמא הערל את התרומה, אין כל איסור בנגיעתו בה, שאף הטמא אינו אסור בנגיעה בה אלא רק משום שהוא מטמא את התרומה, אבל נגיעה בלא טומאה לא נאסרה.

וכשיטת רש"י מבואר גם בתוספות חגיגה ד ב סוף ד"ה דמרכה, ומלשונם [הובא לקמן בהערה] משמע כהבנת הקרן אורה.

9. נתבאר על פי פשוטו, ואולם ראה גמרא לקמן עד א: ומאן תנא דפליג עליה דרבי עקיבא, וברש"י שם.

10. פירש רש"י בחגיגה [ד ב]: אין חייבין

**דכתיב:** ואסף איש טהור את אפר הפרה, והניח מחוץ למחנה במקום טהור.

ומדכתיב: "איש"<sup>(15)</sup> טהור, למדנו: חרש שוטה וקטן<sup>(16)</sup> פסולים לאסיפת אפר הפרה.

ומדכתיב: "טהור" — שהוא מיותר, כי למעט את הטמא אינו צריך, הואיל ופרה אדומה "חטאת" קרייה רחמנא וטמא פסול לעבודה — למדנו שאשה כשירה לאסיפת אפר הפרה.

והרי אתה למד אף לקידוש כן, הואיל ובעבודת הקידוש — הכתובה אחר עבודת האסיפה בלא הפסק עבודה אחרת בינתיים — אמרה תורה "ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת, ונתן עליו מים חיים אל כלי".

ומשמע: אותם שאמרתי לך באסיפה, הם אלו שיקחו —

מודים בזה [תוספות בפירוש ראשון ועוד ראשונים].<sup>(11)</sup>

מאחר שהביאה הגמרא את מחלוקת רבי יהודה וחכמים אם אנדרוגינוס כשר לקידוש, מפרשת הגמרא את מחלוקתם:

**ואזרו** — חכמים ורבי יהודה שנחלקו בקידוש אנדרוגינוס — שהוא ספק אשה — אם קידושו פסול, **לטעמייהו** [לשיטתם] הם הולכים, שנחלקו בהכשר קידושה של אשה:<sup>(12)</sup>

**דתניא:** הכל<sup>(13)</sup> כשרין לקדש מי חטאת ואפילו אשה, חוץ מחרש שוטה וקטן.

**רבי יהודה מכשיר קידוש בקטן,**<sup>(14)</sup> **ופוסל קידוש באשה ובאנדרוגינוס.**

ומפרשינן: **מאי טעמא דרבנן** הפוסלים את הקטן לקידוש ומכשירים את האשה?

13. פירוש: כל הטהורים כשרים לקדש, ואין בכלל זה ערל וטמא, רש"י.

14. אבל בחרש ושוטה אינו מכשיר, כן כתבו התוספות ד"ה הנך, וביומא מג א; וכן היא משמעות לשון רש"י שלא הזכיר בהמשך הסוגיא אלא את הקטן.

15. כן פירש רש"י, והתוספות תמהו עליו, שהרי ביומא מג למדנו מ"איש" להכשיר את הזר, ואילו חרש שוטה וקטן נתמעטו שם מדכתיב: "והניח", מי שיש בו דעת להניח, פרט לחרש שוטה וקטן.

16. לשון רש"י הוא: ואסף איש ולא קטן, ואילו חרש ושוטה לא הזכיר, וודאי שאף חרש ושוטה נתמעטו מזה, שאם לא כן מניין לנו לפסול

ועיקר השוואת הערל לטמא היא על הראייה עצמה, שהערל כטמא ואסור בביאה בעזרה, ושוב ממילא פטור הוא מקרבן הראיה משום "ובאת שמה והבאתם שמה", ובזה מתבארת סוגייתנו.

11. א. ועוד פירשו התוספות פירוש אחר: שאני התם משום דמאיס, להכי מרבה ערל כי טמא אליבא דרבי עקיבא, אבל לא שיהא ערל מטמא בנגיעה כטמא [לשון תוספות בחגיגה ד ב ד"ה דמרבה, וכן הוא בקצרה בתוספות כאן].

ב. מלשון רש"י שכתב: ליראות בעזרה, משמע שלפי תירוץ הגמרא, אין הערל אסור בביאת מקדש, אלא שמאוס הוא לענין מצות ראיית פנים בעזרה.

12. השמועה מתבארת על פי רש"י כאן, ורש"י ביומא מג א.

המשך הגמרא מתבאר על פי התוספות כאן, ותוספות ישנים ביומא מג א.

ורבנן, הסוברים ש"ולקחו" הם האוספים, ואין חוששים לשינוי הלשון מלשון יחיד ללשון רבים, אמרי לך: לפיכך שינה הכתוב לשונו ואמר "ולקחו" בלשון רבים:

**דאי כתיב "ולקח ונתן"** [ולקח" לטמא מעפר שריפת החטאת "ונתן" עליו מים חיים] הוה **אמינא**: שקיל חד, שאחד נותן את האפר על המים, ויהיב חד, אותו אחד מערבו במים.<sup>(20)</sup> ולפיכך: **כתב רחמנא "ולקחו"**.

**ואי כתב רחמנא "ולקחו ונתנו"**, הוה **אמינא**: דשקלי תרי ויהיב תרי [דוקא שנים יקחו, ושניהם יתנו].

לפיכך **כתב רחמנא "ולקחו, ונתן"** שאפילו שקלי תרי ויהיב חד.

אין מקפידים בין אחד לשנים, ובין אותו שעשה הלקיחה לאדם אחר.

ומפרשת הגמרא את המקור לדין טבול יום עג-א שכשר בפרה:

כתיב: והזה "הטהור" על הטמא.

הרי למדת: **הנך דפסלי באסיפה** [אותם הפסולים באסיפה] **פסולין נמי בקידוש**. ולפיכך קטן הפסול לאסיפה פסול אף לקידוש.

אבל **הנך דכשרין באסיפה**, והיא האשה — **כשרים בקידוש**.

**ורבי יהודה** — הסובר: אף קטן הפסול לאסיפה, הרי הוא כשר לקידוש — **אמר לך**:

**אם כן** — ש"ולקחו" הם האוספים — **נימא בהאי קרא**: "ולקח לטמא מעפר שריפת החטאת", וכמו שאמר: "ואסף איש טהור" בלשון יחיד.

**מאי "ולקחו"** שהוא לשון רבים?

ללמד הוא בא: **דאפילו הנך דפסולין התם באסיפה**, דהיינו קטן, **כשרים הכא לקידוש**.<sup>(17)</sup>

ומקשינן לרבי יהודה: **אי הכי**,<sup>(18)</sup> **אשה נמי תהא כשרה לקידוש ולמה פסל רבי יהודה את האשה לקידוש?**!

ומשינינן: כתיב: "ונתן" עליו מים חיים אל כלי, ומיותר הוא כדי ללמדך: **ולא "ונתנח" אשה**.<sup>(19)</sup>

ונתן ולא ונתנה, מהרש"א.

19. כתבו התוספות: קרא יתירא קדריש, ולא דריש מדכתיב "ונתן" ולא "ונתנה", שהרי כל התורה כולה נאמרה בלשון זכר.

20. ראה לשון התוספות כאן ולשון רש"י כאן, וראה מהרש"א.

בקידוש את החרש והשוטה, ולא הזכיר רש"י אותם משום שבחרש ושוטה לא נחלקו רבי יהודה וחכמים וכמו שכתבו התוספות.

17. ואולם אין בא הכתוב לרבות אלא קטן דאתי לכלל דעת, אבל חרש ושוטה, לא, תוספות יומא מג א ותוספות כאן ד"ה הנך.

18. בגמרא ביומא מג א, איתא: אשה מנא ליה,